

En farverig dame i Billunds historie.

I flere beskrivelser af Billunds historie står der, at Knud Brahes svigermoder Anna Gjordsdatter vist har boet i Billund omkring år 1600. (John Møller, Historiske oplysninger om Slaugs Herred, 1914) (JM). Billund har hørt under Engelsholm siden omkring år 1470-erne, hvor der findes en retsag mellem Engelsholms ejer og en anden adelsmand om ejerforholdet til en gård i Billund. At Billund så er kommet under Engelsholm, kan være sket gennem handel eller skifte mellem kronen og adelen. (Oluf Nielsen, Historiske efterretninger om Slaugs Herred, 1981) (ON 1).

Ejeren af Engelsholm i midten af 1500 tallet er Erik Lange den ældre, som er gift med Anna Gjordsdatter fra Solvig i Sønderjylland . Erik Lange dør i 1572, hvorefter Anna Gjordsdatter gifter sig med adelsmanden Albert Galskyt fra Sønderskov. Ved Erik Langes død overtager sønnen Erik Lange den yngre formentlig Engelsholm. Denne Erik Lange kommer meget hos Tyge Brahe på Ven der er en broder til hans senere svoger Knud Brahe, og bliver derfor påvirket af dennes interesse for bl.a. at lave guld. Hos Tygo Brahe møder han også sin senere kone Margrete Brahe, som også var meget interesseret i guldmageri. Det kommer til at koste Erik Lange mange penge, og først må han sælge sin mødrende gård Solvig til kongen for 22000 Rdlr., det er i 1582. I stedet får han Bygholm til forlening af kronen. I 1584 får han også Slavs herred i len og to år senere kaldsret til Nørup kirke. I 1587 får han en dom der viser, at han endnu har Engelsholm, men så dør kongen, Frederik den anden, og herefter kniber det med lykken. Han må overlade Engelsholm til sin søster Magrethe Lange og dennes mand Knud Brahe, som driver den videre, og underholder af og til svigermoderen. I 1591 for Erik Lange dom for at have udnyttet bønderne i Slaus herred i forbindelse med bygningen af en gård til moderen, den går blev bygget i Billund.

Billund er en del af Engelsholms strøgods, der endda lå så langt fra Engelsholm, at bønderne blev fritaget for hoveriarbejdet.

Men tilbage til Anna Gjordsdatter.

I 1574 gives der brev til Hans Sørensen i Billund angående syn på fru Anna Erik Langes (Anna Gjords) gård i Urup. (Viborg landstings breve). I brevet er der ikke nogen forklaring på begrundelsen for dette syn, men det er formentlig i forbindelse med skifte af fæstebonde. Om det er Hans Sørensen der skulle overtage gården i fæste, eller en af familien, har jeg ikke kunnet finde ud af, men det er tydeligt, at denne Hans Sørensen har haft forbindelse med sagen, siden han blander sig i dette syn. Han protesterer på Slaugs herredsting mod resultatet af det foretagne syn og kræver 8 vidner på, at gården ikke er i den stand, der er foregivet.

Helt givet er det, at der på den tid har ligget mindst en gård der, og at den har haft en eller anden tilknytning til Engelsholm.

Det syn, der skulle foretages på gården i Urup, kan også være i forbindelse med hendes andet ægteskab med Albert Galskyt. Hvis det er forklaringen kan Hans Sørensens familie have været fæstere på gården. En anden mulighed er, at han har været herredsfogeg ved Slaus herredsting, og derfor har ført sagen for den daværende fæstebonde.

Men allerede i 1590 byggede hun en gård, formentlig i Billund, ved sin søn, Erik Lange den yngres hjælp. Det er i den forbindelse han pådrager sig en dom, for at have udnyttet bønderne i herredet, så der rækker kilderne til.

Hvorfor hun byggede gården her, skrives der ikke noget om. Hun havde en mængde gods rundt omkring, som hun kunne opholde sig på, da der var gårde både fra hendes første og sidste ægteskab. Envidere levede hendes sidste mand endnu, da gården her i Billund blev bygget. Hun kan have været en stridbar dame, hvilket kan udtrages af alle de retsager hun er indblandet i.

Under min søgning i diverse jordebøger, traf jeg på navnet Billund i en anden sammenhæng. –Billundgård – og Billund boel, der ligger i Ringgive sogn, Nørvang herred,(Jordebøger fra div. Gårde, Landsark. Viborg). Og

tanken, ”kunne det være den gård hun havde bygget”, var nærliggende, men det må afvises, da det var bønderne i Slaugs herred, der blev påbudt at hjælpe. Erik Lange var på dette tidspunkt kongelig leensmand i Bygholm leen, hvorunder Slaugs herres hørte indtil 31. august 1593. (JM)

Om Fru Anna er flyttet til Billund straks gården er bygget, eller først efter Albert Galskyts død, vides ikke. I kongelig tingsvidne fra 26. juli 1595 nævnes hun i forbinfdelse med en sag, hvor Vorbasse-præsten Søfren Grumssen af kongen får stadfæstet domme af 4. april 1594 og 4. april 1595, hvor han af Ribe Kapittel er fradømt kjole og embede. (Secher, Kgl. Rettertings domme B I, side 44 + 45). Denne præst har også været præst i Grene sogn, som dengang hørte under Vorbasse. Har Anna Gjordasatter boet i Billund, har han været hendes præst. En anden nærliggende tanke er, at hun har ejet kirken og derfor har haft patronatsret til den. Om hun har anklaget præsten, eller har vidnet mod ham er det ikke muligt at tolke ud af disse sagsagter, da hun kun omtales i en enkelt sætning: ”...megit mindre den forne beskeden, som fru Anna Giords hafver skrifteligen gjort med hannom”. (Secher). Begrundelsen for præstens dom er, at han var meget stridbar, bankede sin kone, havde strid med nabopræsten og belå kvindfolk. Han har altså ikke hørt til den bedste omgang, og ved ikke været velset som sjælesørger for sognet, selvom det var et fattigt og tyndt befolket sogn.

Har hun boet her, eller har hun ejet kirken? Hun har formentlig haft et vist opsyn med den, og derfor skrevet til ham og foreholdt ham ting, hun ikke har kunnet acceptere. Har hun boet her, vil det betyde, at hun har boet her før 4. april 1594, hvor den første dom afsiges. Har hun ejet kirken, er det ikke givet, at hun har boet her, men f. eks. på Engelsholm eller en af hendes andre gårde.

Den 11. juni 1596 skrives hun ” til Byllund” (Secher, side 77) i forbindelse med salg af noget af A. Galskyts gods. På det tidspunkt er det altså sikkert, at hun har boet her.

I en pakke med forskellige dokumenter og breve fra Engelsholm, som findes på Landsarkivet i Viborg er et af de ældste et år af Knud Brahes kalender, hvor han fører optegnelser over sine breve og aftaler og forretninger med forskellige. Kalænderen dækker hele 1900, og giver mange fine oplysninger.

Den 20. januar låner han Margrethes mor, Anna Gjordsdatter, 100 daler, bag samme dato er noteret, at pengene er betalt tilbage. I en efterskrift til januar måned skriver han om dem der holder heste for ham. Det drejer sig om familiemedlemmer og personer omkring Engelsholm, her nævnes hun ved navn blandt dem: "...som holder heste for mig". (K. Brahes skrivekalender, side 214). Knud Brahe var en meget interesseret hesteopdrætter.

Den 10. marts er der igen en historie om Anna Gjordsdatter i kalenderen. Her skriver Knud Brahe at han har modtager 50 daler til hende fra Otto Skeel, som hun mente han skyldte hende. Det må læses som det er Knud Brahe der skylder hende pengene, og så har han åbenbart været ude at låne hos denne Otto Skeel, som er søn af søsteren Margrete. Han bliver senere rigsråd. Knud Brahe skriver også, at hun skal give ham kvitering for pengene da det ser ud til at være et afdrag på de 100 daler han skylder hende. Han tilføjer at hun fik fra Sikleborg mange penge, men det er igen overstreget. Om det her været gods hun har solgt efter Gjord Galts død vides ikke, men det kan være sandsynligt, da han havde meget gods spredt omkring i landet.

I efterskriften fra marts, opremser han, det han skal yde Anna Gjords årligt, så det kan se ud som om, det er en form for aftægt. Samtidig nævner han et setnavn, der kan henføres til et sted i Skanderborg amt, og det ser ud til at være et af stederne der var en del af Galtslægtens gods.

Hvor gården har ligget bestemt, er det ikke muligt at fastlægge, men at hun har boet her i en 5-7 år, er nok rigtigt. Var det aftægt, så blev hun dog ikke boende resten af sin tid her, for i maj 1604 skrives hun "til Byggeberg", som ligger i Hjels sogn. (Secher, side 557).

En farverig dame, med tilknytning til Billund by's historie.